
KRÓNIKA

BŰCSŰ MEŠA SELIMOVIĆTÓL. Belgrádban július 11-én 72 éves korában elhunyt Meša Selimović, a modern jugoszláv irodalom kimagasló egyénisége. Tuzlán született 1910-ben. Belgrádban szerzett tanári oklevelet. 1941-től részt vett a népfelszabadító háborúban, majd Belgrádban állami tisztviselő. 1947-től Szarajevóban él, ahol a Pedagógiai Főiskola tanára, majd a Filozófiai Fakultás docense, később igazgatója a Bosna-filmnek, utána pedig a szarajevói Nemzeti Színháznak. Utolsó munkahelye a Svjetlost Könyvkiadó főszerkesztői tisztje volt. Nyugdíjbavonulásától, 1974-től élt ismét Belgrádban.

Bár még egészen fiatalon elkötelezte magát az irodalommal, s 1950-től több elbeszéléskötete, sőt regényei is jelentek meg, a jugoszláv irodalom nagyjai közé az 1966-ban megjelent *A dervis és a halál* című nagyszerű regénye emelte. Ezt a remekművet követte még *Az erdő és foglya* című s lettek e regények életművének csúcsteljesítményei. „Elmúlt századokat, elmúlt háborúkat és szenvedéseket, történeti és áltörténeti hősokeket, életeket és élethelyzeteket elevenít fel, de sohasem csak a múltidézés szándékával, legkevésbé azért, hogy — ravasz módon — a múltból átmentett történetekkel és sorsokkal, bűnökkel és hőstettekkel a jelent vegye célba, hanem azért, hogy az emberi élet örökösen ismétlődő, mindig nyomasztóan időszerű kérdéseit fogalmazza meg, mégpedig a költészet változó ritmusú, de nem változó jelentésének útjait követve.” — írja Magyar Szó-beli méltá-

tásában Bányai János, majd a két regényről szólva megállapítja: Világot teremtett Meša Selimović, nem regényformát; a szavakra figyelt elsősorban, a szavak hangzására és jelentésére, elrendezésükből következő egyediségükre és eltéréseikre, nem a múlt-ra vagy a múltnak a jelenben való ismétlődésére. Ezért tekinthető az ő *regényírása* soha be nem fejezhető párbeszédnek a költészetről. A szavak ártatlanságát és tisztaságát védi ez a párbeszéd, de nem a szavak semlegeségét a mindig túlságosan is éber, gyanakvó Avdagákkal szemben, akik a személyes élet erőd-reményét ostromolják soha nem szűnő erőszakkal. Ebben a világban, ebben a párbeszédben és soha nem csendesülő küzdelemben az ember — mint Meša Selimović hősei — mindig a végső kérdésekkel, a legegyszerűbb és legsúlyosabb gondokkal áll szemben, vallatóra fogva önmagát és a világot, mint minden igazán nagy versben. Mint minden nagy regényben, amilyen *A dervis és a halál*, amilyen *Az erdő és foglya*”.

Meša Selimovićot Belgrádban temették el. Sírja Miloš Crnjanski és Skender Kulenović örök nyugóhelye mellett van.

MEGHALT RADOMIR RADUJKOV. Július első napjaiban ismert művelődésügyi és társadalmi-politikai személyiséget veszített el Vajdaság: hatvankilenc éves korában elhunyt Radomir Radujkov a Föderáció Tanácsának tagja. Számos társadalmi megbízatása mellett Radomir Radujkov igazgatója volt a Slobodna Vojvodina

(mai Dnevnik) napilapnak, 1954 és 1968 között elnöke az ország legrégebbi kulturális és tudományos intézményének a Matica srpskának, s egyik alapítója és negyed századon keresztül elnökhelyettese a Sterija Játékoknak. Igazgatója volt az újvidéki Szerb Nemzeti Színháznak, s szervezője a tartományi székváros művelődési, azon belül pedig elsősorban a színházi életének.

Radomir Radujkovról a Maticában tartott gyűlésen Milivoj Nikolajević elnök emlékezett meg, kiemelve, hogy Radujkov elnökösködésének idején lett a Matica srpska rendkívül fejlett művelődési intézmény, ugyanis ekkor széles körű tudományos, irodalmi, képzőművészeti, kiadói és általános művelődési tevékenységgel foglalkozott. Ekkor indult meg a szerbhorvát nyelvnek és helyesírásnak a széles körű vizsgálata is. A Sterija Játékokat sokan vele azonosították, s nagy érdemei vannak az újvidéki színház új épületének megépítésében.

MARKO RISTIĆ NYOLCVAN-ÉVES. Marko Ristić esszéíró, költő, a szerb szürrealizmus egyik alapítója és vezető egyénisége a napokban ünnepelte nyolcvanadik születésnapját. Ebből az alkalomból a többi között a Borba is méltatta szerteágazó, haladó és elkötelezett művészi tevékenységét, amely nélkül el sem képzelhető a jelenkori irodalom. Marko Ristić a polemikus, filozófus, esszéíró és lírai költő mély megérzéssel tárta fel a jelenkori világnak minden nyugtalanságát, változását, szorongását és remegését. Azt a nézetet vallja, hogy az érettség mögött az alkotó tapasztalata rejlik, de az érettség csak akkor nyeri el igazi értelmét, ha frisséggel és lendülettel párosul. A filozófus bölcsességével értelmezi a világot, de hű maradt az ember örökös nyugtalansá-

gának lírai ábrázolásához is. Művészetében ez a nyugtalanság az álom egyéges folyamatává alakul át. Ristić szelleme a háború előtti és utáni irodalmi szférában erőteljes és sajátos termékenyítő formában több területen is kifejezésre jutott: az irodalmi polémiában, a költészetben, a műfordításban stb. Az időt a felfogás nivellálásának és értékmeghatározójának alapfeltételeként vizsgálva Ristić bizonyos szempontból Proust időkoncepciójával azonosult. Az esztétikai fenomént a társadalom-szociális funkciójával is összefüggésbe hozta, de anélkül, hogy banálisá vált volna.

Irodalomszemlélete költészetében bontakozott ki a legteljesebben. Freud pszichoanalízis elméletén alapuló szemlélete szerint a költészet tudat alatti impulzusként jön létre, a tudat racionalizmusától függetlenül lángol fel. Ő is azok közé tartozik, aki a freudizmus és a marxizmus összeszövődésének a lehetőségét vallják. Ristić rendkívüli szerepet töltött be a szürrealista irodalom kibontakozásában. Ennek az irodalomnak számos eleme vitatható, de tagadhatatlan, hogy szabad képeivel gazdagította a nyelvet. Ristić megérezte a szabad képalkotás előnyét, s az írás automatizmusában soha nem sejtett szabadságot fedezett fel, amely a költeményben az igazi képzelőerő felvillanásához vezet.

Ristić sok éves munkássága során az irodalom társadalmi elkötelezettsége, gazdagsága, szépsége mellett állt ki. Voltak tévedései is, de művésze egészében véve jelentős értéket képvisel.

ÁTADTÁK A JOVAN POPOVIĆ DÍJÁT. A Vajdasági Harcos Szövetség két évvel ezelőtt díjat alapított azzal a céllal, hogy serkentse a forradalmi hagyományok művészi feltárását és ápolását. A díjat Jovan Popovićról, a forradalmárról és költőről

a Slobodna Vojvodina lap háborús szerkesztőjéről nevezték el. A dr. Dušan Popov elnökségével dolgozó zsűri úgy döntött, hogy e rangos elismerésben az idén életművéért Sreta Savić Kolját részesíti. Az irodalmi alkotásokért kijáró díjban Gobby Fehér Gyula, Djordje Radišić és Florica Štefan, a publicisztikában Vojislav Milin, Janko Šago és Dragiša Todorović (post mortem) részesült. A történelmi kutatások terén felmutatott kimagasló eredményekért Djordje Momčilović, képzőművészetiért Aleksandar Lakić és az újvidéki Jovan Popović Általános Iskola, a zeneszerzés terén felmutatott eredményekért pedig Ivan Kovač és Sava Vukosavljev kapott elismerést. A díjakat Jontovits Rudolf a Harcos Szövetség Tartományi Bizottságának elnöke adta át a július 4-e tiszteletére tartott ünnepségsorozat keretében.

NAGYDIJ NÉLKÜL. Július utolsó hetében tartották meg az idei országos filmfesztivált, amelyen az elmúlt év produkcióit mutatták be. Az előző évek gyakorlatával ellentétben az idén a fesztivál nagydíját, a Nagy Aranyarénát nem ítélte oda a zsűri. A legjobb rendezésért *Miša Radivojevićot*, az *Ugy élni, mint a normális emberek* című film alkotóját tüntette ki Aranyarénával. A legkiválóbb forgatókönyvért *Mirza Idžirović, A birsalma* illatának az írója kapta meg az Aranyarénát.

A női főszerep alakításáért *Jelisa-veta Sablićot*, (A maratoni futók tiszteletköre), a férfi főszerep alakításáért pedig *Ljubiša Samardžićot* (Savamala) tüntette ki a bíráló bizottság Aranyarénával. A női epizódszerepért *Mira Furlan* (Küklopsz), a férfi epizódszerepért pedig *Milan Strlijć* (Savamala) kapta az Aranyarénát.

Az operatőri munkáért *Rado Lihon* (A hontalan) a zenéért *Bashim Shehu* (Az ötlábú nyúl) a díszletter-

vezésért *Niko Matul és Janez Ković* (Pusztaság), a jelmeztervezésért *Divna Jovanović* (Goluza úr halála), a hangfelvételekért post humus *Marijan Meglič* (Július 13.) a montázsért *Andrija Zafranović* (Kraljevói vonat), a maszékért *Kovács Erzsébet és Julija Beltram* (Variola vera) részesült elismerésben és kapta meg az Aranyarénát.

A bíráló bizottság külön dicséretben részesítette *Darko Bajić Elő adás* című filmjének fiatal alkotógárdáját.

A filmkritikusok Milton Manaki díjával *Zivko Nikolić* Goluza úr halála és *Miša Radivojević Ugy élni, mint a normális emberek* című alkotását tüntették ki egyenrangúan.

A Stúdió című lap Jelen díját a közönségzsűri *Anton Vrdoljak Küklopsz* című filmjének ítélte oda. Ezenkívül még számos lap és intézmény részesített elismerésben különféle szempontok alapján egyes filmeket.

Ládi István a Magyar Szó filmkritikusa így látta az idei fesztivált:

Ami 18 éven át elképzelhetetlen volt, az idén megtörtént: a bíráló bizottság nem ítélte oda a fesztivál nagydíját. Függetlenül attól, hogy nem lehet minden döntésével egyetérteni, egészében véve realisan értékelt az évi produkció színvonalát, amelyet a gyatra, a középszerű és az érdektelen filmek határoztak meg, az olyan produkciók, amelyek sem a művészi igényeket nem képesek kielégíteni, sem a közönség érdeklődését felkelteni. Természetesen nem felelne meg a valóságnak, ha azt mondanánk, hogy még kivételek sem voltak.

Ut-hat jó film szerepelt az idei fesztiválon is, akárcsak minden évben, csak hogy a produkció nagyságára való tekintettel megváltoztak az arányok. Más benyomást kelt az évi termés, ha 20 produkció között akad féltucat jó, és mást, ha 30 film között. Ugyanakkor az idei fesztivál jó filmjeinek egyike sem volt kiemel-

kedő alkotás. A filmkritikusok zsüri-jének a döntése, hogy a hagyományos Milton Manaki díjat két film között osztja meg egyenrangúan, szintén azt igazolja, hogy még a jó filmekről is nagyon megoszlottak a vélemények.

Az idei fesztiválon fokozott mértékben vált nyilvánvalóvá a hazai film minden gyengesége: a dramaturgiai kidolgozatlan vagy rossz felépítésű forgatókönyvek, a gyatra dialógusok, a nem eléggé átgondolt szándék, az elkapkodott előkészületek, a megfontolatlan szereposztás, a színészek vezetésében megnyilvánuló hozzá nem értés. Mindez a gyártás véletlenszerűségével párosul. Ez nemcsak abban nyilvánul meg, hogy váratlanul 30 film készült, vagy abban, hogy vannak közöttük olyanok is, amelyeknek a forgatását nehéz lenne megindokolni, hanem az évi produkció műfaji összetételében is. Az utóbbi években például a vígjáték közkedvelt volt a rendezők körében, a gyermekfilmek iránt pedig szinte senki sem érdeklődött. Az idén viszont mindössze néhány vígjáték és néhány gyermekfilm szerepelt a fesztiválon. A filmeknek több mint a fele ezúttal is mai tárgyú volt, de mindössze néhány foglalkozik valóságos, társadalmilag is fontos problémával, a többinek a mondanivalója vagy általános, vagy igénytelen, mert a fő célja a filmnek a szórakoztatás. Ez a szórakoztatási kísérlet azonban meglehetősen provinciális és szakmailag is kifogásolható szinten történik.

Filmgyártásunk említett véletlenszerűsége következtében az idei produkció nem nagy örömet szerez, de ugyanennek a véletlenszerűségnek az eredményeként könnyen megtörténhet, hogy jövőre egész sor jó filmet láthatunk majd Pulaiban. Néhány pályakezdő viszont a derűlátásra is okot ad. Ha sikerülne rendezni filmviszo-

nyainkat, a már fémjelzett rendezőink és a tehetséges fiatalok igényes produkciót tudnának szavatolni. Hogy milyen lehetőségeket kapnak majd, azt pillanatnyilag aligha tudná valaki is megmondani.

SZTRUGAI ELŐKÉSZÜLETEK.

A Sztrugai Költészeti Estek iránt, amelyet az idén augusztus 26-a és 31-e között rendeznek meg, huszonegyedszer, mind nagyobb érdeklődést tanúsítanak a költők. Még nem teljes adatok szerint 50 országból mintegy 100 költő jelentette be részvételét. Hazánkban körülbelül 200 költő, műbíró és esszéista jelentkezett.

Legtöbb költővendég az Egyesült Államokból, a Szovjetunióból, Romániából, Magyarországról, Ausztriából, Olaszországból, Spanyolországból, Portugáliából, Franciaországból, Nagybritanniából, a Német Szövetségi Köztársaságból, a Német Demokratikus Köztársaságból, Lengyelországból, Görögországból, Törökországból, Indiából és Kínából érkezik. De ott lesznek Svédország, Írország, Kanada, Svájc, Norvégia, Ausztrália képviselői is. Az el nem kötelezett országok közül, India mellett, Irak, Ciprus, Málta, Egyiptom, Algéria, Líbia, Szíria, Jordán, Kuwait, Szenegál, Tanzánia, Mexikó, Argentína, Kolumbia, Sri Lanka és más országok küldik el képviselőiket. A Sztrugai Költészeti Esteken palesztin költők is fellépnek verseikkel. A *Hidak* elnevezésű záróesten, amelyet hagyományosan azon a helyen tartanak meg, ahol a Crni Drim folyó kilép az Ohridi-tóból, Stanescu román költőnek átadják a fesztivál idejéig Arany Koszorúját, Mihail Rendszov macedón írónak pedig a Miladinov Fivérek Díját.

ĐURA JAKŠIĆ ÉVFORDULÓ. Hazánk fővárosában a jövő hónapban kezdődik a Đura Jakšić ünnepségszo-

rozat, a jeles szerb romantikus költő és festőművész születésének 150. évfordulóján. Az ünnepségek augusztus 8-án kezdődnek. Đura Jakšić egész irodalmi, képzőművészeti és színpadi működését szemléltető kiállítás nyílik a Szerb Nemzeti Könyvtár, a Nemzeti Múzeum, a Színházművészeti Múzeum és az újvidéki Szerb Matica könyvtárának szervezésében. Az évfordulóra több bibliográfiai kiadvány lát napvilágot, a Kolarac Szabadegyetemen pedig hangverseny lesz, melyen zeneszámai Đura Jakšić nevéhez kapcsolódnak.

Hasonló ünnepeket terveznek Szerbcsernyén, a költő szülőfalujában, ezenkívül Újvidéken, Kragujevacon; Negotinban a Mokranjac Emléknapokon, a Vuk Emlékünnepen, sőt Bécsben is, ahol Jakšić szintén hazamosabb időt töltött.

MEGEMLÉKEZÉS JOHN CAGE MUNKÁSSÁGÁRÓL. John Cage (1912—) amerikai zeneszerző születésének hetvenedik évfordulóján hazánkban több alkalmi rendezvényt tartottak. Korunk modern, formabontó zenéjének kialakítója és élharcosa maga is részt vett annak a — zenei előadásait, elméleti és kritikai jegyzeteit, vizuális partitúráit, filozófiai és kulturológiai gondolatait magába foglaló — könyvnek az előkészítésében, amelyet nemrég jelentetett meg a belgrádi Egyetemista Kiadóközpont. A neves alkotó 1939 és 1979 között keletkezett műveinek ez az első gyűjteményes kiadása Jugoszláviában. Ugyancsak a fővárosi Egyetemista Művelődési Központ gondozásában látott napvilágot az a hosszanjátszó hanglemezzel, amelyen Cage műveit Nada Kolundžija zongoraművész tolmácsol-

ja. A hanglemezzel bemutatóját több vonatkozó előadással, beszámolóval köttették egybe.

Az NSZK Művelődési Központjának és az USA zágrábi konzulátusának a közreműködésével a horvát főváros Egyetemista Művelődési Zenei Központja több napos emlékműsort szervezett a jubileum alkalmából. A rendezvénysorozat keretében Cage *Music of Changes* (1952) című művét Herbert Henck (NSZK), preparált zongorára írt *Sonatas & Interludes* (1946—48) című darabját pedig Nada Kolundžija adta elő.

A zágrábi Multimediális Központban került sor a *John Cage hetven éve* című hang- és képdokumentáció bemutatására, amely a zeneszerző életének és munkásságának fontosabb pillanatait villantotta fel. Ezzel egyidejűleg kezdetét vette a *Yugo-Cage '82* című országos pályázatra beérkezett művek sorozatos előadása. A harminckét beérkezett pályamű közül a bíráló bizottság tizenhétet tervezetett fogadott el, ezek közül négyet már bemutattak, a többit pedig a jövő év végéig realizálják.

Cage három ízben járt Jugoszláviában, legutóbb 1972-ben a belgrádi BITEF-en.

A MAGYAR AVANTGARDE — A NYOLCAK ÉS AKTIVISTÁK. Ezzel a címmel nyílt meg a belgrádi Modern Művészetek Múzeumában az a Pestről érkező kiállítás, amely 144 festmény, rajz, grafika és egyéb dokumentum segítségével prezentálja a magyar avantgarde művészetét 1909 és 1919 között. A számunk nyomdában adásakor, augusztus 5-én nyílt kiállításról következő számainkban elemző írásokat közlünk.